

Kazinczy, Ferenc

Kufstein

In: Kazinczy, Ferenc. *Ferenc Kazinczy a Brno : (vězeňský deník Ference Kazinczyho a jeho pobyt v Brně)*. Vyd. 1. Brno: Masarykova univerzita, 2000, pp. 68-98

ISBN 802102366X

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/123135>

Access Date: 03. 12. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

Kufstein

Dne 22. června 1799 jsme se tedy vydali na cestu. Bylo nás jenom devět: 1. Sušovský, 2. já, 3. Uza, 4. Hirgeist, 5. Smetanovič, 6. János Szlávy, 7. László Laczkovics, 8. Mihály Baranyai, 9. József Újgyörgyi.

Kromě nadporučíka Huffova regimentu Auberta, byl nám přidělen ještě praporčík z pluku Mitrovského, pan Mózes Gál z Markušovců, Maďar rozený v Sedmihradsku, který měl ale zakázáno, a to pod hrozbou propuštění, aby dal před námi najevo, že je Maďar a maďarsky umí. Na prvním povoze seděli Sušovský, Laczkovics a Baranyai. Na druhém Szlávy, Smetanovič, Hirgeist. Na třetím já, Uza, Újgyörgyi a vedle mne kaplan Jétzel a Juritek a starý Kudrna.

22. června – Oběd v Pohořelicích, nocleh v Míroslavi.

23. června – Česvice u Znojma. Na noc v Retzu.

24. června – Eggenburg, Hadersdorf.

25. června – Dopoledne do Kremže a tam celý den.

26. června – Sankt-Pölten.

27. června – Neumarkt, Amstetten.

28. června

29. června

30. června

1. července – Frankenmarkt.

2. července – Na noc v Reichenhallu.

3. července – Lofer, Waidring.

4. července – Ve Waidringu u pošty.

5. července – noc v Sillu.

6. července – Kitzbühel – Kufstein.

Všechno, co tady stojí psáno, je z mých starých papírů. – Aubert nedovolil ani to, abychom se dozvěděli místní jména. Tak se stalo, že jsou v mých zápisících mezery.

Půl hodiny od Znojma je velký premonstrátský klášter, nazývaný latinsky Luca, na němž ještě za mých časů byly závislí Lelesz a Jasov. Josef II. řád zrušil,¹²³ a když jsme tudy nyní projížděli my, viděl jsem z oken kláštera změněného na kasárna viset vyprané prádlo, křídou vyčištěné kabátce s citronově žlutými výložkami vojáků Lacyho pěšího pluku.

V Kremži se k nám do hostinského sálu vetřel jakýsi poctivý Němec a poprosil Auberta, abychom u něho směli všichni poobědvat. Nám to Aubert nedovolil, ale sám šel. My si rozbalili příkrývky a večer jsme si v tom velkém sále ustlali svá lože. O půlnoci přišel náhle onen Němec a potácející se Aubert.

„Pánové, přijměte mou upřímnou účast s vaším neštěstím. Předě mnou se nemáte zač stydět. Takové neštěstí postihuje jen ty lidi, kteří mají něco v hlavě.“ „Pst, pst“ – skočil mu do řeči Aubert, zatahal ho za rukáv a odvedl pryč.

Když jsme překročili Dunaj, objevilo se vedle nás na cestě spojující Vídeň s Paříží mnoho pocestných. Aubert každému pod rouškou tajemství, aby to znělo věrohodněji, napovídal, že jsme Rusové. Snad to udělal o své vůli, nebo to dostal naříděno od dvora, aby se naše vlast nedozvěděla, kam jsme se z Brna poděli. Ale já bych byl po celou cestu na sebe frak nevzal. Stále jsem cestoval v maďarském dolmanu a na povoze jsem seděl tak, aby si všichni všimli okovů na mých nohou.

Od mnohých cestujících se dověděli i v Emsu, že tudy povezou v železích devět státních vězňů. Jelikož město stojí na skalním ostrohu, který nelze nikudy obejít, olemovali měšťané náměstí z obou stran jako při trhu, neboť tudy měla vést naše cesta. Mé duši se nemohlo dostat většího zadostiučinění a já zdravil všechny shromážděné už jen proto, aby viděli, že jsme klidní a aby věděli, že jsme Maďaři a na náš národ aby tak padl paprsek světla. Jen ať si Němec nemyslí, že jsou Maďaři nějakí darebáci jako Horia a Cloșca. Před jedním krámkem stála mezi dvěma hokynářii rozkošná ženuška, a to tak blízko kola povozu, že ji div nevzalo za šaty.

„Ponížený služebník“ – povídám. „Nejponíženější služebník“ – odpověděl jeden z hokynářů s tak vřelým odstínem v hlase, jaký si jen lze představit.

Nevlidný Uza vybuchl:

„Co z toho máš sakra za potěšení, ještě se s Němčoury zdravit?“

Já však nechal svého druha na pokoji, neboť jsem věděl, že slovy jeho duši neupokojím.

Ještě jsme ani nezmlkli, když jeden obtloustlý mladý řezník se stříbrnými půlměsíčovými knoflíky, jak kolem něj projel první povoz, začal povykovat: „Numro Ájnc, Cváj“ (Suľovský tam nebyl.) – Následoval druhý povoz a Němec počítal na prstech zdvižené ruky: „Numro Dráj, Numro Fír, Numro Finfe.“ Pak přišel na řadu náš vůz: „Numro Sexe, Numro Siebn, Numro Acht.“ To-lik napočel. I jemu bylo řečeno, že je nás devět, a zde nás bylo pouze osm. V té chvíli spatřil Suľovského sedícího vedle důstojníka. – „A tady je ten devátý“ – povídá a pak ještě: „Šibal.“

Nato Aubert z plna hrdla zařval: „Stát!“ A tři povozy se zastavily. Aubert sestoupil z vozu a opásal se kordem.

„Eskorto, sesedat!“ – Seskočili.

„Sem s tím chlapem, vysázet mu pětadvacet.“ – Také jsem vstal:

„Pane nadporučíku, nechte toho ubožáka být. Jeho bláznivý kousek nás nikterak neurazil. Cožpak vůbec věděl, kdo jsme?“

Řezník vzal nohy na ramena, Aubert však nasedl za ustavičného láteření na vůz a ještě odtamtud tomu bláznovi spílal.

Zato ale ubohý Uza byl vzteky celý bez sebe:

„Já na vás se.., pane. Jen si ty svý zatracený Němčoury zdravte dál.“

Byl bych ho za jeho věrnost políbil, ale on řekl, že od takového člověka, co se zdraví s Němci, o nic podobného nestojí.

Tady musím povědět, jak si Suřovský vysloužil tu milost, že ho Aubert vzal z povozu na svůj vlastní vůz a že mu sundal okovy.

Když jsme obědvali v Neumarktu, vyptala se nás číšnice (číšníky tam neměli) jednoho po druhém, jaké si poručíme víno, a jelikož já žádné nechtěl, domnívala se, že bych si přál nějaké lepší.

„Máte uherská vína?“ – zeptal jsem se.

„Máme.“

„Tokajské. Ve dvou lahvích.“

Přinesla je. Jednu láhev jsem podal Aubertovi, sedícímu v čele stolu, který ji hned strčil do postranní kapsy. Druhou jsem rozdělil mezi svoje druhy se slovy: „Obracejte se ke své vlasti jako Žid při své modlitbě k Jeruzalému!“ Věděl jsem, že mi Aubert tato maďarská slova promine, vždyť měl ve své boční kapse mého patrónka. Také Laczkovics dal donést dvě lahve a také on dal jednu Aubertovi. Aubert byl radostí bez sebe, a když jsme odpoledne vyrazili, sejmul Suřovskému okovy a posadil ho vedle sebe. Přitom Suřovský mu víno nedal. Ale my jsme se tímto opatřením necítili vyznamenáni, ale potrestáni.

V Kitzbühlu, který je poslední obcí před Kufsteinem, byl Aubert radostí celý bez sebe, že mu nikdo z nás neuprchl. Popadl kupu novin a pronesl prorockým hlasem, který by byl hořký i od Bálava osla:

„Čtete. Žádné jiné stejně nebudete číst, a to po mnoho let.“

Tak jsme se dočetli, že dcera Ludvíka XVI. se provdala za angoulémského vévodu a že po oddavkách poklekla před Ludvíkem XVIII. a prosila ho o milost pro Francouze. Aubert se mezitímopil do němoty.

Ale i v tomto stavu byl natolik při smyslech, že rozkázal ke každému vozu postavit dva pešáky od tyrolských myslivců a nařídil jim, aby zastřelili každé-

ho, kdo by chtěl utéci. Sám si sedl vedle Sušovského a opřel svou napudrovanou a napomádovanou hlavu o Sušovského plášť z ušlechtilého sukna francouzské modře. Rameno chudáka Sušovského sloužilo tomu ožralovi jako polštář až do Kufsteina. A když se probudil a zvedl hlavu, vždy se vyptával myslivců, zda má svého vězně ještě tady. Kdyby utíkal, ať ho zastřelí.

Byla půlnoc, když jsme dorazili do Kufsteina. Naším velitelem byl kapitán Cservenka, sedmdesátiletý kulhavý kapitán artilérie (velitelem pevnosti byl někdo jiný).^{/124} Bydlel ve městě, které se rozprostírá právě pod tím hrozi-
vým pohořím. Před jeho domem jsme vystoupili z povozů.

Aubert nás opilým hlasem představoval:

„To je ten Sušovský, to je ten Kasinski, to je ten Lackovička, to je ten Slavíček a to je ten Smetanovčík atd. Opravdu hodní a šaramantní lidé. Ujišťuji vás.“

Cservenka rudl místo něj. Potom se Aubert postavil k paní Cservenkové, kterou si ten stařík vzal snad ještě v době, kdy byl řadovým vojákem. Byla to dáma nevzhledné postavy a ještě nevzhlednějšího obličejce, nepěstěného hrubého zevnějšku. Aubertovi to však bylo jedno. Vrazil do ženy a strkal do ní tu zprava, tu zleva a šlapal jí na špičky nohou, střídavě na levou a na pravou. Přitom skládal té staré tlusté nádobě komplimenty krásy.^{/125}

Třásli jsme se strachem, jako všichni, kdo měli být odvedeni do hradního vězení, ale přesto jsme se tomu museli smát.

„Pane nadporučíku, dejte odnést bagáž nahoru do pevnosti,“ – řekl Cservenka Aubertovi. Ten na to:

„Cože? Moje bagáž se – nahoru – neponese.“

„Ale pro všechny svaté,“ – odpověděl Cservenka – „pochopte přece. Nemluvím o vaší bagáži, ale o bagáži těchto pánů.“

„No – to je teda – něco jiného“ – pravil ten opilec ztěžklým hlasem.

Do hradu vedlo točité schodiště o čtyřech stech dvaapadesáti schodech, pokud je Sušovský dobře spočítal. Státní vězňové tam byli drženi ve věži, která měla třináct cel.

Sloupovnice (sloup podpírající střed střechy) byla tak tlustá, že tři muži, kdyby se vzali za ruce, by měli co dělat, aby ji obemkli. Kolem ní probíhala chodba. Každé dvě cely měly jednu předsíň. Cela byla nízká, okno trochu velké, že koleno dosáhlo až k římse. Ve zdi okna nebyla jen silná mříž, ale ještě drátěné pletivo. Dveře místnosti a malá kamna zabíraly celou jednu ze čtyř stěn. (Tady v čísle 7. bydlel baron Wesselényi.^{/126} Snad pět a půl roku mezi jedním biskupem a židem – v čísle 13. Maret; v čísle 12. v roce 1795 Batsányi a ti dva si spolu povídali.)^{/127} Dveře místnosti byly zevnitř pobity

silným železným plechem a v něm byla špehýrka, která ale byla zvenčí vždy zamčená. Touto špehýrkou nám podávali věci, neboť dveře se otvíraly jen v sobotu za přítomnosti kapitána na dobu, než lazebník dotyčného nešťastníka oholil a než vynesli nočník.

Když jsme se ocitli na chodbě, řekl jsem:

„Přátelé, kteréhopak z nás asi pohltí nejříve Kyklopora jeskyně?“ – a v té chvíli se Cservenka zeptal:

„Kdo z vás je Kazinczy?“

Odvedli mě dovnitř. Ustlali mi postel a sundali řetězy. Zde a toho dne naposledy.

„Když se nebudete dobře chovat,“ – řekl Cservenka – „nechám vás přikovat k této velké kamenné kouli.“

„To nebude třeba, pane setníku,“ – odpověděl jsem. „Je to už pět let, co takto trpím a moji nadřízení si na mě ještě ani jednou nestěžovali.“ Dveře se za námi zavřely.

Když začalo svítat, vyhlédl jsem z okna. Předě mnou se tyčil až k nebesům Kaiserberg. Pode mnou se rozprostíralo předměstí. Dohlédl jsem až na říšskou silnici. Být na svobodě, byl by to nádherný příbytek.

Cely byly rozděleny takto:

V čísle 1. nebyl nikdo. Cela byla tmavá.

V čísle 2. já.

V čísle 3. János Szlávy.

4. Karol Smetanovič.

5. Baron Behmelburg, podporučík u Brechanvilleova pěšího pluku.

6. Ferenc Hirgeist.

7. Heitzman, adjutant, tamtéž.

8. Pál Uza.

9. Carl Fourreau, nadporučík, tamtéž.

10. Mihály Baranyai.

11. József Újgyörgyi.

12. László Laczkovics.

13. Melchior Suľovský. Ten však byl po dvou měsících převezzen do místnosti hlavního profouse Ignáce Grimmela. (Jméno podprofouse bylo Joseph Miller.)

Fourreau, Behmelburg a Heitzmann se ubytovali v Melku u benediktinů. Večeři jim přinesli do jejich pokoje a opat přikázal jednomu mnichovi, aby je pobavil. Oni se však na kněze domluvili, že ho z žertu postraší. Řekli mu, že jedou do Itálie hlásat svobodu a rovnost, hanlivě mluvili o císaři a vyzdvi-

hovali republikanismus. (Jejich počínání nebylo víc než pošetilým vtípem. Většího bezbožníka než Fourreaua si lze stěžít představit. O jeho nemravnostech a hloupostech, kterými poděsil chudáka Uzu tak, že ten s ním nechtěl už nikdy promluvit, pomlčím. Vzpomenu jen to, čím se vychloubal. V Uhřích prý bil kočí a pak je Otčenášem uklidňoval.)

Pohoršený benediktin vyprávěl svému opatovi, co se přihodilo, a ten poslal kněze do Vídně. Jak se jmenují? Nevěděl. Poslali ho k regimentu, aby na ně ukázal. Bez procesu byli ti tři důstojníci odvezeni na Kufstein. Po roce žádali důstojníci pluku, aby byl zahájen proces. Ten je osvobodil.

Získali jsme na tom, že Sušovského dali ke Grimmelovi. Už cestou povídal Sušovský a podle jeho příkladu jsme si to pověděli mezi sebou, abychom Szlávymu neřikali nic tajného. Je to zlý a nerozumný člověk. Sušovský si ode mne vyžádal radu, jak si budeme mezi sebou předávat zprávy. Klepáním nebo když to bude možné, na stránkách tištěných knih. Na jedné straně ale ne víc než čtyři značky, vypíchané špendlíkem. Sušovský řekl paní Grimmelové, že za ni bude mandlovat, aby si rozproudil krev. Ona ať sežene někoho, kdo by mu pomohl. Ale koho? Lokaje francouzského generála. – Žena se obrátila na lokaje. Získala tím to, že nemusela dělat svou práci a lokaj chtěl vidět, co je to za člověka, ten Sušovský.

Generál Fiorella/¹²⁸ byl blízkým příbuzným Bonapartovým. Požíval takové vážnosti, že když byl v roce 1797 zajat a odvezen do Štyrského Hradce, Napoleon, tehdy ještě Bonaparte, napsal dopis Alvinczimu,¹²⁹ že tam pošle knížete Hohenzollerna.¹³⁰ Místo něho žádal vydat Fiorellu vězněného třináct dní. Fiorella byl vyměněn. Ale protože vedl vojsko proti papeži, dal tím najevo, ačkoliv i on byl Ital, jenomže mluvící francouzsky, že republika je pro něj víc než panovník. Když se po kapitulaci v Turíně vzdal, byl odvezen na Kufstein. Nebylo mu dovoleno vycházet z hradu, ale jeho lokaj mohl. Ten četl noviny a co kde slyšel, donesl jak svému pánovi, tak Sušovskému. Sušovský vypíchal pro mne ty zprávy do knihy, kterou ode mne dostal a žádal opět nové knihy. Já než knihu odevzdal, napsal jsem písmena na kamennou destičku, potom jsem udělal na stránky knihy nové dírky a klepáním jsem zprávy předal svým druhům. Kamennou destičku jsem smazal, abych o ni nepřišel.

Kufstein byl smutným domovem. Z Bolzana jsme si dali dovézt okurky, protože v této zemi se nerodily. Jednoho dne jsem si dal uvařit rybu a přinést k ní syrovou cibuli. Zvolal jsem: „Cibulko, tys vyrostla v mé vlasti!“ Kufsteinský soudce byl ve Vídni a tam viděl, jak na jedné lodi dovezli z Uher cibuli velkou jak jablka. Koupil jí dva pytle. Dal jsem si přinést ještě jednu cibuli a tu jsem schraňoval jako poklad.

Naše budínské a brněnské vězení skýtalo alespoň tu radost, že jsme se mohli něco dozvědět o našich doma, a že jsme od nich dostávali peníze, to-kajské a šatstvo. Na Kufsteine jsme tento požitek neměli ani po deseti měsících.

Ale 22. května 1800 se večer v sedm hodin otevřelo okénko na mých dveřích a Grimmel mně podal večeri. Potom se otočil a když znovu přistoupil k okénku, podával mi pravíci papír, který měl tvar účtu, levicí pak něco, co vypadalo jako složená ale ještě nesvázaná kniha.

Beze slova mi to přistrčil. „Zaplat pánbůh! Konečně tedy už něco přišlo!“ – vykřikl jsem v domnění, že ten svazček je Bährensovo dílo *Über die Klassiker*,¹⁹¹ o něž jsem ještě v září žádal, aby mi je na můj účet opatřili. Na slovo skoupý Grimmel mi nedával do ruky svazek, ale účet:

„To vám věnuji,“ řekl jsem, „dejte mi radši tu knihu, na kterou tak dlouho čekám.“

Grimmel mi však knihu nedal:

„Ne! Ne! Nejprve toto.“

Abych měl od něj pokoj, dělal jsem, jako bych se chtěl podívat. Věděl jsem, co to znamená, když vězni ukážou účet. Jak jsem se ale podivil, když jsem místo účtu spatřil dopis od matky. Padl jsem na kolena, zdvihl dopis k nebesům jako kněz hostii při mši. Grimmel se zachvěl, když uslyšel mé výkřiky a volání:

„Co to děláte? Vaše ctěná matka přece žije. Uklidněte se. Je to její písmo.“

Papír, který vypadal jako účet, byl dopis od mé matky.¹⁹² Byl bez adresy a nezapečetěný. Ve svazku nebyl Bährens, ale šest bílých kapesníků.

Tokajské obměkčí i Cerbera. Jenže kufsteinstí Cerberové jsou povahy divočejší než Cerberové u Rhadamantha. – Dvě lahve jsem si nechal pro sebe a své druhy, ostatní vypili oni.

Na Cservenku si stěžovat nemohu. Grimmel si mě dokonce oblíbil. Nikdy jsem nesnědl všechno, co jsem si dal navařit. Polovinu jsem poslal po každé tomu, komu už došly peníze. Grimmel a Miller mi za to přezdívali: „Dobrý pán.“ – Ale Cservenka byl člověk divoký, bezcitný. Bylo na něm vidět, že začal sloužit od píky. Stal se otrockým sluhou, tělem i duší.

Když mě jednou holili, seděl u mne a vyprávěl, že byl na bále. – „Prý je Kufstein malý – chodby kláštera v Melku tvoří větší přímku než průměr pevnosti na Kufsteine, – tak si představuju, že to tu musí být smutné. A při tom všem to člověku udělá přece jenom radost, pobýt mezi veselými lidmi“ – povídám na to já.

Sotva si lze představit větší zlost, než tu, která do něho vjela. Nic jsem nechápal.

„Snad jsem se vás nedotkl?“

Profous do toho zasáhl a poznamenal, že jsem řekl „veselí lidé“ (frohe Menschen) a ne „hrubci“ (rohe).

„Tak to je ovšem něco jiného“ – pravil Cservenka. „Už jsem měl chuť dát vás přikovat tady k té kouli.“

Ať se modlí každý, aby nemusel trpět ve vězení a ještě k tomu pod takovými lidmi! To není lehké.

V posledních dnech května jsem zaslechl jednou zrána bubny a polní muziku. Vyhlédl jsem z okna. Směrem k městské bráně pochodovala pod svým praporem skupina tyrolských dobrovolníků. Mezi nimi kráčel v plášti šarlatové barvy také felčar. Za půl hodiny tu prošla další skupina a do oběda jich bylo ještě pět nebo šest. V poledne jsem se zeptal Grimmela co znamená to maširování. Nechtěl jsem mlčet a být kvůli tomu v nejistotě.

„Budou teď konat svou každoroční přehlídku.“

„Ale svatodušní svátky budou prvního června. Proč svou parádu nepřesunou napotom.“

„Své zvyky si svátky narušovat nedají.“ – povídá Grimmel. „Lidé z Tyrolska jsou zvyklí na přísný řád.“ – Co se stalo v jejich táboře, jsem se dozvěděl ze zpráv od Sušovského.

Druhého, třetího a čtvrtého dne se dělo totéž. Národní barvou Tyrolanů je zelená. Jsou to myslivci. Domobrana nosí houněné pláště kávové barvy ze sukna, se zelenými límci a výložkami. Zaposlouchal jsem se do jejich pochodů.

Tyto události vzaly na sebe vážnější tvář. Po několika dnech přitáhly do Kufsteina tři oddíly uherského vojska od Innsbrucku. Pochopil jsem, že naše armáda je vytlačována z Itálie./¹³³ Jakýsi kaprál, který stál u městské brány, vykřikl maďarsky: „Kampak? Kampak? Takoví přivandrovalci!“ – A pak ještě: „Kdo vám to nařídil?“

O süsse Stimmen, viel willkommener Ton

Der Muttersprache in einem fremden Lande!/¹³⁴

Goethova Ifigenie

Do našich oken pohlíželi dlouho do noci dva vojáci v šedých pláštích. Určitě vědí, že tu trpí Maďaři. I zavolal jsem na ně maďarsky, ať už z toho pojde cokoliv: „Krajané!“ – „Ha?“ – „Kamarádi!“ – „No.“ – Ten chlapík byl Slovák. Nu, nevadí. I on vyrostl v mé vlasti.

Příchod uherských oddílů trval několik dní. Nemohli jsme se odtrhnout od oken.

Jednoho dne odpoledne ve dvě hodiny se pohádal jakýsi voják v šedém pláští a v modrých kalhotách s dívkou a rozešli se. Dívka se vydala po innsbrucké silnici, chlapec směrem ke kalvárii. Ale v lukách se potkali. Děvče maďarského vojáka pohostilo a on sáhl po kose a dal se do kosení. Podprofous Miller otevřel u mě dveře a pozval mě na procházku po točité chodbě.

„Pojďte se, pane, podívat“ – řekl jsem mu. „Vidíte tam toho mládence? Už má známost.“

„Milý pane“ – povídá on. „Ve městě je mezi ženami a dívkami hotová revoluce. Hádají se o uherské mládence.“

Asi v polovině června se naše vojska stahovala z Bavorska směrem na Innsbruck. /¹⁹⁵ Přijíždělo mnoho děl a lafet. Uherskému vojsku táhlo v patách německé. Spíše utíkalo, než táhlo.

29. června odpoledne. Hřmění děl, ale z dálky. Grimmel mi přinesl večeři.

„Pane, je to už bez sedmi dní rok, co jsem zde. A za tu dobu jsem se ani nezeptal, je-li sobota nebo neděle. Teď mi však dovoluňte otázku: Co znamená to dnešní střelení?“

„Ti hloupí Bavoři mají pouť a střelají z moždřů.“

„No, pozdrav pámbůh“ – řekl jsem si v duchu, „to je mi pěkná pouť s kanonádou!“

30. června. Probudil jsem se ve tři hodiny. Za Kaiserbergem svítalo nádherné ráno. Tam je má vlast! Tam jsou moji milí! Zašeptal jsem svou modlitbu.

Den byl teplý, a tak jsem zůstal neustrojen. Když jsem zaslechl skřípot dveří na schodišti, nebylo jako obvykle sedm hodin, ale pět. Zaslechl jsem vrznutí vnějších dveří své cely, a dokonce, proti všemu očekávání i dveří vnitřních. Vstoupil Grimmel a vrchní profous s naším strážným vojákem Heiczim. Přinesli můj pytel na ložní prádlo.

„Tu máte. Váš pytel“ – řekl. „Sbalte si své věci. Ještě dnes budete převezen jinam.“

Zatvářil jsem se polekaně a smutně. Cítili by to jako urážku, kdybych měl z toho radost. Grimmelovi totiž mají dobré žně, jen když je tu hodně vězňů.

„Také my vás ze srdce litujeme“ – řekl ve své prostoduchosti Heiczi. „Ale co naplat? Okolnosti tomu nepřejí, abyste mohl déle zůstat.“

Grimmel vojáka okřikl. Nechtěl, aby se o nepříjemné věci mluvilo.

„V deset hodin vám přinesu jídlo a ve dvě odjedete.“

„Vozem nebo po vodě?“

„To nevím“ – a chtěl odejít.

Požádal jsem ho, aby mi dal sehnat nějaký klobouk. Ale pro něho i tahle maličkost byla obrovským problémem.

První, co jsem učinil, bylo, že jsem do železného plechu dveří, čím, to už si nepamatuji, vyškrábal:

Franc. Kazinczy, Hungarus, a VI. Jul. 1799 ad 30. Junii 1800.

V devět hodin přišel znovu velký profous. Požádal jsem ho, aby mě přemístil do prázdné cely po Baranyaim. Chtěl bych vidět horu P., abych si ji mohl nakreslit. Baranyaimu vypršel jeho čas a před pár týdny ho odtud propustili na svobodu.

Zde je ona hora, která se tyčí do výše jako obrovská pyramida z bílé skály a písčitých naplavenin v nekonečných nuancích modré barvy. Na úpatí hory je mnoho malých vesnic. Pod nimi vede cesta k Innsbrucku.

Jídlo jsme dostali v jedenáct hodin. Jakýsi Trautmannsdorf se zamiloval do tyrolské dívky a oženil se s ní. Jeho rodina pro to vůči němu ochladla. Po jeho smrti se vrátila vdova se svou jedinou dcerou na Kufstein. Tato slečna posílala každému vězni o velikonocích bochánek a nyní i lahev vína. Poprosil jsem tu slečnu, aby se nám dala vidět, až budeme scházet dolů. Ale profous neměl čas zařídít, oč jsem ho požádal, a tak naše šlechetná dobrodějka viděla nás, ale my ji ne.

Ve dvě hodiny přivedl baron kapitán Steinling k nám nahoru pana Franze Bastendorfa, nadporučíka Benderova pluku:

„Pánové“ – pravil Bastendorf, – „já a moji druhové tu už měsíc čekáme na rozkaz, abychom se s vámi vydali na cestu. Velící generál v Innsbrucku mi o vás, pánové, sdělil, že podle zpráv, které se mu donesly, netrpěli tu, co je tato věž věží, lidé tak úctyhodní jako vy. Poznáte, pánové, že já si dovedu vašeho neštěstí vážít.“

Náhle se otevřely dveře. „Nepůjdu dolů“ – pravil jsem, „dokud nevkročím do cely číslo 5, kde do roku 1790 trpěl Wesselényi./¹³⁶ Z jeho okna má být pohled na nehostinnou a nevzhlednou stranu hory.“

Náš profous mě vzal k sobě nahoru do cely Suľovského:

„Kdo je ten dobrý pán?“ – zeptala se stará žena a její muž ukázal na mě.

Vězně tady neosloví nikdy jménem a když jde Dvorské válečné radě hlášení, nepišou tam jména vězňů, ale číslo jejich cely.

„Ach, milostpane“ – řekla ona stará žena, „a zrovna vás musíme ztratit.“ A vrhla se mi kolem krku a plakala.

Z pevnosti jsme scházeli dolů společně: Suľovský, já, László Laczkovics, Szlávya, Uza, Ferenc Hirgeist a Karol Smetanovič. Lidé se srotili, aby nás viděli. Ještě jsme nevěděli, kam nás povevou. Mysleli jsme, že směrem na

Innsbruck. Návrat našich vojsk a včerejší střelba nasvědčovaly tomu, že Francouzi vítězí u Mnichova.

Když jsme sestoupili z hory, spatřili jsme u mostu loď. Byla rozdělena na tři místnosti. Přikázali nám, abychom se dvěma cizinci, kteří tam budou v obou sousedních místnostech, nevyměnili ani pozdravy, tím méně, pak se s nimi dali do řeči. Nás dovedli do prostřední místnosti a dozor nad námi svěřili praporčíku Neubauerova regimentu panu Hördemu. Byl to bezvousý důstojníček.

Už na přídi lodi jsme se setkali s praporčíkem z Neubauerova pluku Lohrmillerem, který byl kdysi sluhou u francouzského plukovníka pana Chipaulta.¹³⁷ Ten stál ve své jizbě v civilu, a protože bylo zakázáno nás zdravít, jen si nás popořadě dlouze a od hlavy až k patě prohlédl. Byl to sličný muž s hnědými vlasy, střední postavy, asi pětatřicetiletý, s modrýma očima, příjemnou tvář a panským chováním. Dal na sobě znát, že je plukovníkem u husarů a k tomu ještě francouzským plukovníkem.

Dlouho jsme tam stáli a nechápali, proč nepokračujeme v cestě. Tu náhle přišel francouzský generál. V tkaných kalhotách, šněrovacích holínkách, které mu obepínaly nohy až k lýtku, a v plášti přehozeném přes ramena, ze sukna s límcem podobným jako u dolmanu, kávové barvy a podšitým aksamitem. V pravé ruce držel velmi dlouhou španělkou, v levé nepřipásanou stříbrnou šavli. Na hlavě měl temně modrou francouzskou vojenskou čapku se střapci. Ať stál nebo šel, nikdy ne zpřímá. Tělem se nakláněl vždy trochu doleva nebo doprava. Jmenoval se Antonio Fiorella a byl rodákem z Ajaccia.

„Pane generále, přeji vám dobrou cestu!“ – zavolal na něj podplukovník Geppert, hradní velitel na Kufsteině. Fiorella zařval:

„Klidte se mi z očí, vy odporný člověče! Kdybych nebyl zajatcem, touto šavlí bych si na vás vyžádal zadostiučinění za darebáctví, jehož jste se na mně dopustil. Copak tak zachází voják s vojákem a člověk s člověkem?“

Geppert poručil lodníkům, aby vyrazili.

„Jakže? Francouzský generál má cestovat bez svého sluhy? Ne, počkejte!“ – Geppert zmlkl.

Přišel sluha a pak teprve Fiorella poručil, že loď může odplout. Rovněž generál si nás popořadě prohlédl a také tak dlouze jako Chipault.

Sotva si představíte, jaké slasti tu na nás čekaly. Naše loď letěla jako šíp podél osaměle stojících borovic na břehu Innu. To tam bylo naše utrpení. Nad námi se tyčily nádherné hory a dlouho nespátrané nebe šafránové bar-

vy. Nemesis nás požehnala dobrem za každé zlo a za každé dobro oplátila zlem. Šťastní ti, jímž se dostalo za málo špatného mnoho příjemného!

Naši lodníci měli příkaz, aby v noci přirazili k Wasserburgu. Ale u Rosenheimu, na pravém břehu Innu, poprosili naše důstojníky, aby mohli spustit kotvu. Je tu příhodný hostinec, zítra to doženou. Důstojníci vystoupili a šli se na ten hostinec podívat. „Od včerejška jsou ve Wasserburgu Francouzi. Pojedeme-li tam, budeme svobodni“ – vykřikovali. A také křičeli, abychom vystoupili. Radovali se tak, jako by vyhráli bitvu; zde se počalo naše tajné spojení s lodníky.

Vesele jsme spolu povečeřeli a přidal se k nám francouzský plukovník. Hörde ho požádal, aby se vrátil do svého pokoje. Druhého dne nás naložili na vozy a vezli směrem na Salcburk. Náš bavorský kočí dorážel na důstojníka. Kéž by přišel Francouz. Co bychom s ním ztratili? Ten všechno zaplatí a páni potom schválí kvitanci.

Podél našeho povozu projeli dva vojáci na koních.

„Co je to za uniformu, ten zelený plášť?“ – zeptal jsem se.

„Bavorská kavalerie“ – odpověděl mi důstojník.

Nevěřil jsem mu. Barvy Bavorů jsem znal.

Požádal jsem důstojníky, aby mi dovolili jít pěšky. Dovolili, ale musel se mnou jít jeden voják eskorty. Byli jsme na cizí půdě. Mého příkladu následovali všichni moji druhové.

Směrem k nám kráčel voják oděný do zeleného pláště. Na hlavě plstěný klobouk. Kalhoty kdysi žluté barvy. Nyní zpestřovala zašlou žlut sukna veliká záplata v rozkroku. Kolem krku zbytek hedvábného šátku. Mezi kamašemi a botou mu vyčuhoval kus nohy.

„Zdravím vás pánové. Jste poddaní Jeho císařského Veličenstva?“

„Ano. Jsme.“

„Vy, pane, také? A pán též?“ – a tak se zeptal každého z nás. Suřovský dostal strach a všichni moji druhové se stáhli stranou.

„Pane, právě teď jsem zahlédl v jednom nekrytém kočáře jet rakouského důstojníka s francouzským generálem v kulatém klobouku a bez uniformy. Nebyl to Fiorella?“

„Ano, byl to on. Generál Fiorella.“

„Ó, jak jsem nešťastný! Byl mým druhým kapitánem v královských službách. A nyní je generálem republiky, zatímco já jen obyčejným vojínem u Rusů. – Setká se pán s Fiorellou?“

„Budu s ním obědvat.“

„Prosím vás, pozdravte ho jménem hraběte Rossiho. Ať si vzpomene na naše dávné přátelství a zavede-li ho Bůh zpět do vlasti, ať zařídí, abych se tam mohl vrátit i já.“

Slíbil jsem to Rossimu a slib jsem svatě splnil. V noci (1. července) jsme spali v Traunsteinu a důstojníci, když viděli, že nepřítel zvítězil u Mnichova, zapoměli na daný rozkaz, že oba Francouzi mezi sebou a my s nimi máme zakázáno mluvit, a dovolili nejen to, abychom spolu promluvili, ale mohli jsme být i volně pospolu.

„Pane generále“ – řekl jsem, – „znáte nějakého hraběte Rossiho?“

„Rod Rossiů je značně rozvětvený. Také jsem s jedním z nich sloužil v královských službách. Byl jsem jeho druhým kapitánem.“

„Právě na toho se ptám“ – odpověděl jsem.

A vyprávěl jsem mu, že tento emigrant slouží nyní u armády Condého/¹⁹⁸ a je jako prostý vojín v ruských službách (Ludvík XVIII. nechával tehdy vyplácet emigranty od Rusů), a že jsem ho dnes potkal v tom nejžalostnějším stavu. „Prosí vás, generále, abyste mu pomohl získat svobodu a mohl se vrátit do vlasti.“ Fiorella mi stiskl pravici:

„Dobře mu tak“ – řekl, „měl se ten darebák naučit, že proti své vlasti nesmí nikdy pozvednout meč. Jinak jsme byli přátelé. Ne kvůli němu, ale kvůli vám, pane, slibuji, že se dostane domů, jakmile se odtud vysvobodím.“

Prorokoval nám, že budeme věznění tak dlouho, dokud jeho národ neporazí opět našeho panovníka na hlavu a že to tak bude, o tom není pochyb. Francouzský národ je natolik velkorysý, že nikdy neuzavře mír, aniž by byli propuštěni na svobodu ti, kdo pro myšlenku republikanismu sedí ve vězení. Když Bernadotte/¹⁹⁹ vyvěsil ze svého okna ve Vídni prapor a potom Vídeň opustil, sešel se s ním ve Štrasburku. Bernadotte mu vyprávěl, že podle třetího článku tajné mírové smlouvy mají být propuštěni na svobodu rakouští státní vězňové. Kdo to jednou bude číst, neuvěří, když se podívá do tehdejších novin. Já jsem se v novinách dočetl o mnoha takto uzavřených příměří a tak se od té doby stalo naší jedinou nadějí uzavření míru.

2. července jsme dorazili do Teisendorfu. Tu lokalitu tvoří jedna velká vesnice či venkovské městečko. Hemžilo se to tam lidmi jako o jarmarku. Bastendorf přišel k našim povozům a každého z nás zvlášť poprosil a žádal při všem, co je nám svaté, abychom se nedávali do řeči s francouzskými emigranty Condého vojska, které se tu srotilo. Kdyby zjistili, že trpíme v zajetí pro republikánské smýšlení, mohlo by se stát, že by se rozohnili a sáhli k násilí. Sestoupili jsme z povozů a postavili se do řady. Mluvili jsme spolu ale volně a vesele vedle pušek našich vojáků, kteří jimi Francouzům nazna-

čovali, že jsme vězňové. Šest z nich ve velmi elegantním civilním obleku se zastavilo dva kroky od nás a s francouzskou hrdostí ukazovali na své druhy. Dvě děcka s bubínky šla po ulici a vzájemně se představovala: „Podívejte se, to je malý markýz ten a ten a to je malý hrabě ten a ten...“

Skupinka žen z vojenského tábora procházela právě kolem v ne zrovna elegantních šatech. Vypadaly jako dcery chudých řemeslníků a jako služky, které mají na sobě obnošené šaty své paní: „Pohledte na komtesu... a vikomtesu...“ S upřímnou lítostí jsem pohlížel na ty chudinky. Staly se obětí své dětinské věrnosti. Ba litoval jsem i ty, které sem přišly samy od sebe, protože kolik z nich sem přivedla naděje, že republikanismus je marná snaha. A litoval jsem je také proto, že trpět za své přesvědčení je hořkým údělem.

Já, Uza a Hirgeist, které jsem měl ze svých maďarských druhů pro jejich čistou duši nejraději, jsme zde spolu mluvili maďarsky. Těch šest elegantních Francouzů se stále dohadovalo, jakým to asi hovoříme jazykem. My na ně nenuceně pohlíželi. Ne ale tak, jako bychom s nimi vyhledávali hovor. Já však k Hirgeistovi prohodil jedno dvě slůvka francouzsky, aby těch šest cizinců vidělo, že jejich řeči rozumíme. Rozhrnul jsem plášť, aby viděli můj uherský dolman kávové barvy a letní kalhoty.

Šest cizinců z nějakého maďarského slova, jež jsem vyřkl, mylně pochopilo jeho význam a vysvětlili si to tak, že bych rád viděl jednoho jejich druhá. Okamžitě nastal mezi nimi rozruch. Přišel ten, o němž se domnívali, že jeho jméno zaslechli z mých úst, pozdravil je a oni ukázali prstem na mně. Francouz pokrčil rameny na znamení, že mě nezná. Potom popošel ke mně, pozdravil a zeptal se: „Pán je Polák?“ Já se mu hluboce uklonil, ale mlčky. Chtěl jsem mu tím naznačit, že nesmím mluvit. Oněch šest elegantních pánů se ihned vydalo za naším důstojníkem a jeho prostřednictvím mě nechali odprosit za tu opovážlivost a vysvětlovali, že mě špatně pochopili. Moje slova je dezorientovala.

Zatímco se to odehrávalo, viděli jsme, jak dav smeká klobouky, uvolňuje cestu a uklání se. Přicházel starý důstojník v zeleném kabátu a klobouku se zlatými střípci. Na prsou měl hvězdu a na ramenou široké červené stuhy. Byl to snad sám hrabě Condé.

Přišel Bastendorf, omluvil se mi jménem těch šesti Francouzů, a protože se bál nějakého nebezpečí, požádal nás, abychom šli dovnitř do hostince. Přišel tam také onen zmíněný francouzský generál emigrant. Prošel celou místností a důkladně si nás prohlédl.

Suľovský má jednu zvláštnost. Totiž tu, že nevydrží bez bláznivých kousků. Tato zvláštnost může vyvolat pochybnost o člověku opravdu velkého

ducha, a vzbudit dojem, že je vlastně chudý na duchu. Ale v přírodě se najde mnoho nevysvětlitelných věcí, a to je bezesporu jedna z nich. Dále to doložím mnoha příklady. Takovou slabost měl i onen velký člověk, o němž zde budu vyprávět. Způsobovalo mu to takovou radost, že o tom hovoří ještě dnes a s nadšením.

Seděli jsme, Hörde po pravici, Suľovský po levici, já vedle kočího, velitel eskorty uvnitř vozu zády ke koním. Poblíž Salcburku se lidé, kteří tam pracovali na polích, sběhli podívat, koho to tam vezou s vojáky. Suľovský tehdy ještě nosil knír.

„Jen mi, pane praporčíku, půjčte váš důstojnický kord“ – řekl Suľovský. Jak se lid sběhl, přidržel kord mezi koleny a ukázal na mě prstem. Lid si tak myslel, že jsem nějaký špion. Chybělo málo, a byli by mne ukamenovali. Už sahali po kamenech. Smál jsem se tomu, jak z toho Suľovský může mít legraci.

Včas jsme dorazili přes Salcburk směrem na Linec do Neuhausu. Zastavili jsme se u jednoho bohatého mlynáře. Generál Fiorella za námi přišel a požádal, abychom si s ním vyšli na procházku. Krajina tu byla jedna z nejkrásnějších, jaké jsem kdy viděl, a tak mně bylo to vyzvání obzvláště milé.

Vyšli jsme si Fiorella, Chipault, sedm Maďarů a jeden důstojník. Já objevil vrátka do jakési zahrady. Bylo otevřeno. Vešli jsme dovnitř. Když v nějaké provincii zabírají většinu plochy skalisté hory, nezbyvá na zahrady mnoho půdy. Tato zahrada byla malinká, ale přeplněná cizokrajnými stromy a rostlinami. Liliovník tulipánovitý/¹⁴⁰ tu byl silný jako já v pase. V zahradní besídce jsem spatřil zednářské hieroglyfy. Oslovil jsem zahradníka a nezamlčel jsem z hrdosti, že jsem Maďar.

„Pane“ – řekl jsem mu, „pojal jsem podezření, že tu mají zednáři svou lóži.“

„Odkud to podezření? Pán snad někde něco zaslechl?“

„Nezaslechl.“

Když viděl, že mi ta věc není cizí, pustil se do vyprávění, že tuto zahradu založil pro zednářská shromáždění hrabě Lodron, náš vyslanec ve Švýcarech, a že arcibiskup Colorado je tu velmistrem./¹⁴¹ – Mohl to být náhrobek nějakého příbuzného, který jménem Agricola označoval propadající se kámen. – Několik let na to jsem v Debrecíně obědval s jedním rakouským důstojníkem. Byl to rodák z Říma. Vyprávěl mi, že v oné zahradě podpálili všechny silné stromy, ano, dokonce i ten liliovník. To barbarství prý udělali oni. – Já bych byl radši podpálil všechny střechy ve vesnici.

3. července. - Oběd v Neumarktu, který je poslední obcí salcburského kraje. Na noc ve Frankenmarktu v hostinci u Weichla.

Když jsme se procházeli po ulicích Neumarktu, a to všichni, spatřily dvě salcburské nevěstinky mladého a krásného Hördeho a zvolaly:

„Božínku, pane důstojníku, udělejte nám také tak krásného chlapečka, jako jste vy!“ - Hörde se začervenal a vyhuboval jim.

4. července. Oběd Vöclabruck, nocleh Schwanenstadt.

5. července. Wels, na noc v Linci.

V Linci spěchali naši důstojníci podat velícímu generálovi hlášení o našem příjezdu. Měli jsme strach, že nám tu přidělí jiné. Naši důstojníci si nás už oblíbili a potom je ta cesta nic nestála. Bastendorfa generál zadržel, Chipaultovi dal peníze, a hodně, a tak Chipault a Lohrmiller žili z jeho měšce. My čtyři, Sušovský, Szlávy, Laczkovics a já jsme denně vydržovali jak Hördeho, tak Uzu, Hirgeista a Smetanoviče, kteří byli bez peněz, tak i vojáky eskorty. Na každého z nich jsme platili čtyři stříbrné groše.

Naši důstojníci se vrátili k nám do kasáren s velkou radostí.

„Pánové, velící generál nevydal žádný jiný rozkaz, který by se vás týkal. Ve Vídni se na vás uprostřed těch problémů zapomnělo, pánové. My vás doprovodíme až do Prahy.“

„Jsme doma“ - řekl Bastendorf (tj. ne v Bavorsku a už ne v Salcburku). „Tady, pánové, už nepocítíte, že jste vězni. Znáám vás a vím, že mě nepřivedete do neštěstí.“

V kasárnách by nás byly blechy snad sežraly. Byli jsme nuceni odebrat se do hostince, a to dokonce do městského.

Hostinec byl plný emigrantů a volné zůstaly jen tři pokoje. Obsadili jsme je během hodiny. V sále se s námi dali do řeči dvě Francouzky a starý otrhaný, ale učený kněz. Ženy nám ukázaly ve větších a menších flakóncích voňavé olejíčky. *Byly jejich živobytím v bídě. Odkoupili jsme je. Rozhovor přišel jim i nám vhod. Vypyтали se Sušovského za jakým účelem je v této daleké zemi. Řekl, že za obchodem. „Co s sebou má na prodej?“ - „Železa!“*

Pokoje se uvolnily a Bastendorf poslal pro naše věci do kasáren. Když ženy uviděly vojáky a snad i Fiorellu a Chipaulta, oněměly. Byl konec všem dalším hovorům s námi. „Císař má jednu velkou vadu“ - řekly obě ženy a kněz, než ještě věděli, kdo je ten s železem obchodující Sušovský: „il est clément.“ Smůlu má, že je milosrdný.

Szlávy si dal objednat lazebníka, který mu sestříhl vlasy nad čelem na tři prsty. Tehdy se to tak nosilo. Říkalo se tomu toupé. Podobně učinili ještě další z nás. Já si už před svým zatčením ustříhl cop. Po horečnaté nemoci

v roce 1789 mi vypadaly vlasy a tehdy jsem poznal, jaké je to blaho, chodit ostříhaný, nepudrovat se a nemuset se česat. Ale bez copu jsem špatně pochodil. Jednak proto, že líšit se v maličkostech je hloupost a jednak proto, že to bylo považováno za znak francouzské mentality.

Sušovský viděl, že si jeho druhové nechávají dělat toupé, a tak se zeptal kadeřníka, co by si řekl za to, kdyby i jemu zastříhl takové toupé jako Szlávymu. Ale přesně takové. Lazebník otázce nerozuměl a nechal to na libovůli Sušovského.

„Poslyšte, vašnosti, dám vám dvacet zlatých, ale přijměte sázku, že mě ostříháte zrovna tak jako Szlávyyho.“

Němec se už sotva mohl dočkat, aby se do Sušovského pustil. Sušovský usedl na židli, Němec mu po ramenou rozprostřel plachetku, sundal Sušovskému z hlavy červenou čapku a – hlava byla lysá jako tykev. Tak ze stříhání na toupé nebylo nic. Místo toho si ale dal Sušovský v Linci oholit knír, který nosil od roku 1790.

Také 6. července jsme se bavili v Linci. Celý den. Ve stejném hostinci byl ubytován i Marcus Antonius Gotsch. Přišel a vyvolal si zrovna mě z kruhu mých spoluvězňů a nabídl mi své služby ke všemu, co si budu přát. Zlé časy vystavují v podezření i dobré lidi a my se museli mít na pozoru. Nikdy jsem se nedozvěděl, zda ten člověk byl mým přítelem nebo agentem tajné policie.

„Pane profesore“ – řekl jsem mu, „potřeboval bych Ciceronovy dopisy a ostatní klasiky, ale hlavně nějaký dobrý slovník.“

Odešel a přinesl Schneiderův velký slovník. Ten jsem od něho odkoupil. Cicerona ale nepřinesl. Nedostal ho. Daroval mi tedy svého, který však neměl titulní list. Gotsch byl snad dobrý člověk. Vepsal tam své jméno a pod ně:

„Magnis tamen excidit ausis.“

„Hic situs Phaeton, currus auriga paterni, quem si non tenuit, magnis tamen excidit ausis.“¹⁴² – Řekl jsem mu na jeho čtyři slova.

Gotsch mě za to vášnivě políbil. Má duše neví, co je to nedůvěra, ale lidé nebývají za všech okolností stejní. Zachvěl jsem se. Gotsch zemřel, a já mohu říci, že ho dnes pokládám za druha svých myšlenek. Jak to ale mohl vytušit? A proč si z mých soudruhů vybral právě mě? Zbožňoval Swietena, Borna, Sonnenfelse.¹⁴³ Ale jak říkám, špiclové berou na sebe různý šat, jen aby člověka dostali.

7. července. – Spali jsme v Gallenkirchenu. Chtěli jsme usnout, ale dva cizí vojáci nás obtěžovali svou hádkou. Bastendorf vyšel v uniformě za nimi a poručil jim, aby ztichli. Jeden se choval neuctivě, ba vztáhl dokonce na Bastendorfa ruku. Ten vydal okamžitě rozkaz, aby vojáka svázali do kozelce. Zůstal tak až do rána. Nám může poděkovat, že ho neposlali k jeho pluku.

8. července. – Oběd v Neumarktu, nocleh ve Freistadtu. Ve Freistadtu ještě i devátého. Městečko mělo divadlo.

10. července. – Kaplice. Dorazili jsme sem ráno v devět hodin za úmorného vedra. Sotva jsme si zdřímli, uslyšeli jsme troubení. Městem projížděli angličtí jezdci. Prohlédli jsme si je. Fiorella a Chipault se k nám stále chovali přátelsky. Do divadla však Fiorella vzal s sebou do lóže jen plukovníka, přestože se našich důstojníků, ne už ale nás zeptal, zda by za ně i za nás mohl zaplatit. Na veřejnosti chtěl dát všem najevo, že on je Francouz a ještě k tomu francouzský generál. V tom případě jsme my ostatní byli pro něho barbari. Vážil jsem si jeho národní hrdosti a ctěl bych ji dokonce i u Němců, kdyby ovšem nějakou měli a mohli ji pociťovat.

11. a 12. července. – Jak my, tak naši důstojníci jsme měli jedno společné přání, aby totiž naše cesta trvala až do našeho vysvobození. Pro vězně je vždy výhodnější cestovat, než být zavřen. Když jsme se chtěli někde povyrazit, tvářil se pokaždé jeden z nás, že onemocněl. Moje nohy otekly tak, že jsem nemohl nazout holínky. Dal jsem si tedy ušít takové boty, jaké nosil Fiorella a jaké v této zemi nosí ještě mnoho lidí. Sahaly mně do půle lýtek a bylo třeba je vpředu zašněrovat tkanicí. Šněrování a rozvazování bylo u nich nepříjemné. Zato se v nich pohodlně chodilo. Boty jsem měl hotové za půldruhého dne. – České Budějovice mají čtvercové náměstí v délce stočtyřiašedesáti stop. Město spočívající v rovině obepíná špalíř vlašských bříz. Fiorella tam na jedné pohovce objevil jakousi krásnou hetěru. Zmocnil se jí a vezl ji téměř až do Prahy. Stále ji před námi střežil, zejména před plukovníkem. „Pane“ – říkal, „já má strach z černých neštovic.“

13. července. – Sušovský dal jedné ohyzdné stařeně dvacetník, aby se přikradla k plukovníkovi, až budeme sedět za stolem, strhla mu hlavu nazad a políbila ho. Chipault se z toho polibku pozvracel a Sušovský se smál. Já ne a Chipault to viděl. Tak jsem si jedině já získal plukovníkovu důvěru.

Když jsme dorazili do Veselí, zahlédli jsme u poštovního úřadu mnoho nakadeřených dámských hlaviček. Byla neděle nebo snad svátek. Chipaulta to mezi krásné hlavinky táhlo. Požádal jsem Bastendorfa, aby mi dovolil vzít tam Chipaulta s sebou. „Pokud mi, pane, zaručíte, že tam ten větroplach neztropí nějaký kousek, pak ano“ – povídá Bastendorf.

Ze setkání měly baronka z Bubna/¹⁴⁴ a její dcery mnohem větší radost, než my. Chipaultovi se zalíbila zejména jedna boubelatá plavovlasá slečinka.

„Jak rozkošnou barvu mají vaše vlasy“ – prohlásil. „Škoda, že je kryje slamáček!“

Slečinka si klobouček ihned sundala. Chipault ke mně pokročil a vzal si mě stranou:

„Pane, můj národ je po celé Evropě proslulý tím, že jeho ženy se dají velmi snadno získat. Ale tohle by neudělala ani jediná Francouzka.“

A vrátil se zpátky k plavovlasé krásce, která však uměla jen velmi málo francouzsky.

V sousední světnici byl prostřen ubrus a na něm višně, aby se tam sušily. Paní z Bubna je měla rozložené po pokojích, ale nám nenabídla ani jednu. Přišel Sufovský s ostatními, jen generál ne. Jeho hetérka mu připravila dostatečné povyražení. Szlávy a Laczkovics se pustili bez okolků do líbání. Ještě nikdy nebylo na jednom místě dáno a přijato tolik polibků, jako mezi těmito lačnými chlapci a povolnými děvčaty. Ale višně nedostal nikdo. A právě na ně bych býval měl tu největší chuť. Nemiloval jsem baculaté, ale naopak štíhlé, smavé dívky. Takovou byla domácí slečna. Jenže teprve šestnáctiletá.

„Ach, víte, to byly pěkné dny! Byl tu u nás jeden ruský generál. Hrála jsem s ním ustavičně karty. Kdybyste věděl, kolik jsem na něm vyhrála!“

Zhrozil jsem se takového přiznání.

14. července. – Na oběd v městě Táboře. Tam také na nocleh. Všichni moji druhové šli do kavárny do města. Já zůstal v hostinci sám a listoval jsem ve svém lexikonu. Dveře se otevřely a vešla hospodyně se čtyřmi či pěti krásnými dívkami.

„Co si přejete?“

„Povléct postele.“

Stáhly naše přikrývky a ustlaly postele na pryčnách.

Já se zatím postavil k oknu. Dole se na nádherném courteaudeau/¹⁴⁵ projížděla v makově rudých šatech amazonky nějaká dáma. Vedle ní na koni starší pán, za nimi vyšňořený husarský čeledín. Pohlédli ke mně do okna.

„Paní hostinská, kdopak je to?“

„Nějaká paní von Szábó.“

„Snad Szabó. Maďarka?“

„Její muž je Maďar, rytmistr u pluku. Ona pak je bohatá Češka.“ Ještě jsme hovořili, když se jezdci otočili.

„Milostivá krajanko, dovolte, políbit vám ruku“ – zvolal jsem. Žena na mne počkala.

„Já nejsem vaše krajanka, ale můj muž má to štěstí. Je v Praze. Čekám ho zítra ráno. Kdyby byl doma, mohla bych vás všechny pozvat ke mně na oběd.“

Vyměnili jsme si navzájem hodně lichotek, já znovu políbil její ruku jako manželce Maďara a paní odjela.

16. července. – Votice.

17. července. – Na oběd v Benešově a tam i osmnáctého. Když jsem vyhlédl z okna, spatřil jsem jakéhosi člověka, který se tvářil, jako by chtěl s námi mluvit.

„Pane, nejste muzikant?“ – zeptal se mě.

„To nejsem, ale hudbu mám k smrti rád.“

„Jmenuji se Rotter a jsem u panstva felčarem a hudebníkem. Přiveďte ke mně, pane, své druhy.“

Přišli jsme a Rotter nám brilantně zahrál na piáno.

„Přiznám se vám“ – povídá mi potajmu, „že panský prefekt baron Budeani/¹⁴⁶ velmi toužil po tom, aby pány viděl. Konopiště je odtud čtvrthodinku cesty. Zajděme tam. Já vás povedu.“

Pošeptal jsem to Lohrmillerovi a on šel.

„Určitě nás tam bohatě pohostí“ – pravil.

Bastendorf s Hördem a Fiorella s krásnou dívkou, zůstali pozadu. Já kráčet vpředu s felčarem a pokoušel jsem se nechat si od něj vyložit, kdo je ten hrabě z Vrtby,¹⁴⁷ proslulý zejména svým bohatstvím a co asi na hradě uvidím. Ale protože mi ten muž nedovedl říct nic víc, než že hrabě z Vrtby je svobodný, má veliký majetek a v bance pět milionů a že císař, když se nechal v Praze korunovat, u Vrtby přenocoval, dal jsem si od něho vyprávět o botanických názvech stromů v zahradě, které jsem neznal. To činil felčar s velikým potěšením.

Když jsme dorazili do hradu, Chipault, který se choval ostatně tak, jako by on sám byl jedním z naší skupiny, zde dal přednost svému francouzství. Přistoupil k baronu Budeanimu, pozdravil ho a širokým obloukem odhodil svůj třírohý klobouk s kokardou na porcelánový stojan.

„A jak se panu plukovníkovi líbí v Čechách?“

„Nemohu říci, že příliš. Cizinec tu jede i půl dne a na město nenarazí. V mé vlasti je jedno na druhém.“ (To bys měl teprve vidět Jászság,¹⁴⁸ pomyslel jsem si v duchu.)

Budeani poznamenal, že Francouzi mají pro Čechy a cikány stejné označení. „Původ tohoto omylu“ – pravil jsem já, „pramení patrně z toho, že Češi jsou národ muzikantský a také cikáni si svým brnkáním hledají obživu. Tak je tomu alespoň v mé vlasti.“

Budeani se mně uklonil na znamení díky za tuto omluvu a poručil felčarovi, aby nás provedl po hradě a po zahradě. Lohrmiller se radoval, že až se

vrátíme, bude na nás čekat připravená káva, víno a pečeně. V dobách teroru si to Budeani na svém panství nemohl dovolit a aby ho snad neobvinili, jako Izdenczy obvinil Reviczského za ubytování Townsona, udělal to Rotterovým jménem.

19. července. – V Jesenici. Fiorellova krasavice tam zůstala, aby vyčkala své další štěstěny, že ji opět vezme s sebou nějaký dobročinný pocestný.

20. července. – V podvečer jsme dorazili do Prahy. Oněměl jsem, vida, kterak nás v bráně, která je prvním pražským domem (z této strany nejsou předměstí), očekává policie.

Ve Freistadtu jsem koupil kalamář a nyní jsem se obával, že ho u mne najdou.

Odvedli nás do jedné kasáren. Suřovský, Laczkovics a Szlávy zůstali v jedné místnosti. Já, Uza, Hirgeist, Smetanovič jsme prošli do jiné. Naše myšlení a cítění nás dělilo od těch tří, zejména od Szlávyho. Přišel jeden z našich důstojníků: „Pánové, nás tu teď hned vsadí do želez. Tajná policie přinesla našemu veliteli zprávu, jak jsme s vámi svobodně nakládali a vědí i to, že Suřovský a Kazinczy šli bez doprovodu celou jednu etapu pěšky sami a že v Táboře hráli po celý den biliár. Prosím vás, neprozradte nás.“

Jen důstojník odešel, otevřely se dveře a vkročil major a sekretář dvorské válečné rady v černém hábitu s kordem. Major zůstal stát u dveří. Černě oděný mladý muž k nám přistoupil.

„Znáte všichni latinsky?“

„Známe. Ale není mezi námi, kdo by neuměl také plyně německy.“

„To nevádí. Mluvit budeme latinsky. Poslali mě sem proto, abych zapsal na listinu jména všech, kteří tudy procházejí. Račte mi svá jména diktovat.“

Potom usedl na lavici rozkročmo jako do sedla:

„Jméno. Země. Věk. Povolání. Náboženství.“ Poslední dvě rubriky: „Svobodný či ženatý, kolik má dětí?“

Když uslyšel, že jsem svobodný, zapomněl se a přečetl: „Kolik dětí?“ A sám si odpověděl: „Tedy žádné“ a zapsal to slovy: „Alespoň pokud je to možné zjistit.“

Tento žert v nás vzbudil domněnku, že ten člověk je naším přítelem. Když byl hotov i s mými třemi druhy, sroloval listinu a protože major, jenž stál u dveří se uklonil a vyšel, tiše řekl:

„Uvidíte své milované Uhry“ – a také odešel./¹⁴⁹

„Co to má znamenat? – řekli jsme si. „Chce snad, abychom uvěřili, že spaříme Uhry? Když je tomu tak, proč nás vedou z Kufsteina do Prahy, odkud bude třeba vést nás zase nazpátek?“

Zatím co jsme si nad tím lámali hlavu, vstoupil Lohrmiller.

„Umíte mlčet?“

„A my se vás ptáme, můžete se nás na něco takového ptát?“

„Pánové,“ řekl, „jestli to na mě povíte, vyhodí mě.“

„Když se obáváte ještě i toho, jak o nás můžete pochybovat? A jste-li na pochybách, proč nám to chcete říct?“

„Mám vás rád, pánové, a přináším vám radostnou zprávu. Ale ruku na to, že to těm dvěma Francouzům nepovíte. Tedy slibujete. Ale to vám povídám, kdo promluví, toho sám potrestám. Vezou vás do Uher.“ Já na to:

„Do Uher z Kufsteina přes Prahu? Kdo by tomu uvěřil, zná-li mapu?“

„Na to se mě neptejte? Zítرا ráno vyrážíme směrem na Kremž.“

Fiorella se ustrojil do generálské uniformy; s třírohým pozamentovým kloboukem stejných rohů, stejné krempy, který byl obtočen jako u kalvínských kazatelů. Když se ho vyptávali na jeho vyznání, odpovídal:

„Nerozumím. Jaký může mít císař zájem vědět, v co já věřím. To je přece věc mezi mnou a Bohem.“

Nemluvil z něj afekt, ale dával lidem pocítovat, že on je Général de sa république pouze podle Rossiho slov, nikoli podle jejich významu.

21. července. Fiorella a Bastendorf už seděli u oběda, když jsme tam dorazili i my. Proti Fiorellovi jakýsi rakouský plukovník, který spěchal kvůli svému zdraví do českých lázní. K Fiorellovi překypoval vděkem za to, že přežil, když tenkrát u nich ležel se svými zraněními. Zatímco nám hostinský prostíral, postavil jsem se k oknu a naslouchal vřelým díkuvzdáním rakouského plukovníka. Vešel Chipault.

„Mon ami, co myslíte, kam půjdeme?“

„Pane plukovníku,“ povídám, „to já nevím, jako to nevíte ani vy. Ale pohlédte, zde je Kufstein, zde Praha, a tudy nás vedou. Mažara do Uher odvést nemohou, to přece chápete, pane. Tak nás tedy povedou do Štyrského Hradce.“

„Máte pravdu. Na mou věru.“ Řekl Chipault.

Lohrmiller moje slova neslyšel, ale viděl, jak plukovníkovi kreslím na okenní rám nějaký geografický náčrtek. Kývl na mne a naznačil tím, ať se k němu raději nepřibližuji, nebo si to se mnou vyřídí.

Požádal jsem Uzu, aby šel za ním, ať neposlouchá, co chci říct, nýbrž ať dává pozor, jak se bude Chipault tvářit, když potom uslyší, že nás vedou do Uher. Ten jeho pohled bude celou mou apologií.

Jenže Szlávy si vzal stranou Fiorellova sluhu a tomu pověděl, že nás povedou do Uher. Byl bych rád věděl, co to mělo za smysl, Fiorellu takto upozornit navzdory Lohrmillerovu zákazu a riskovat tím Lohrmillerův osud?

A ten zlý člověk klidně přihlížel, jak se Lohrmiller mučí a supí a jak mě Sušovský napadá za vybreptání té věci. Uza to už déle nevydržel a pověděl Sušovskému, že on ví, co jsem odpovéděl Chipaultovi a že jsem mu to řekl schválně, aby dal pokoj s dalšími otázkami. Ale pověděl mu také, že to naopak vyzradil Szlávy onomu sluhovi. Mohl bych o tom pomlčet, ale povím to: „Není snad ničemnosti, jíž by Szlávy nebyl schopen, kyne-li mu z toho nějaký užitek či sláva.“ – Na noc v Miličíně.

22. července. – Déšť zchladil letní parno. Byli jsme nuceni uchýlit se do kuchyně k ohništi.

„Který z pánů je Kazinczy?“ – zvolal maďarsky jakýsi pohledný pán. „Jsem nadporučík László Szabó z Visonty. Vloni jsem byl doma a poznal jsem pána z vyprávění Józsefa Orczyho./¹⁵⁰ Důstojníci nemají odvalu spolu s pány u mne obědvat. Velice lituji, že jsem posledně nebyl doma. Snad bychom si tedy dnes mohli udělat hezký den po maďarsku.“ Tak jsme se seznámili, já s ním, on se mnou. Dal přinést do hostince tokajské a visontské víno a parádní kus jelení kýty, a potom jsme tam popíjeli na zdraví barona Józsefa Orczyho a na zdraví dobrých lidí. Szabó si vzal za ženu dceru milionáře, sklářského fabrikanta. Nyní bydlí nedaleko Gyöngyöse, zklamán ve svých nadějích, neboť jeho tchán se znovu oženil.

23. července. – Kremže. – Altensteig.

24. července. – Gföhl, kde se koná dobytčí trh. Myslel jsem si, že Němci jsou také lidi a dal jsem se s nimi vlídně do řeči. Mnoho však nechybělo a byl bych se mezi těmi darebáky dostal do neštěstí. Div že se do mě nepustili, že jsem státní vězeň. Spali jsme ve Steinu vedle Kremže. Stein, Und a Kremže jsou tři spojené obce. Když mne tudy vloni kolem Kremže vedli, viděl jsem, jak pasák vepřů sbírá do své kožené brašny, kterou měl kolem krku, teplou prasečí mrvu. Dobře ti tak, prašivče. Přáli jsme mu to od srdce.

25. července. – Civilní úředníci nám přišli oznámit, že loď, která nás poveze až do Budína, stojí připravena. Chipault je požádal, aby si z nás nedělali legraci. Naším cílem je Štyrský Hradec. Tu jsem přistoupil k Lohrmillerovi a dokázal mu, že jsem Chipaultovi neřekl nic z toho, co jsem věděl, ale že jsem ho oklamal, aby se mě dál už nevyptával. Szlávymu jsem, když tam Lohrmiller nebyl, uštědřil lekci. Jenže Szlávy neví, co je to červenat se. Sušovský přesto uznal, že se zmýlil.

25. července. – Obědvali jsme v Nussdorfu, nedaleko Vídně. Dnes byl vítr.

26. července. – Až do poledne zdržel vítr ruského vyslance u lovcího v Uferhausu. Fiorella a Chipault se dobře pobavili s krásnou ženou lovcího,

o níž se povídalo, že už je stará. Wasse, Wasse/¹⁵¹ – řekl Chipault té staře-
ně, aby se mohl umýt.

26. července večer zakotvila naše loď pod Prešpurkem. Když jsem vystou-
pil z lodi, padl jsem na kolena. Políbil jsem konečky svých prstů a polibek vtiskl
na maďarskou půdu. Objímám tě, požehnaná zemi! Nes jednou můj popel.
Budiž za to Bohu chvála, že jsem nezemřel na německé půdě, jako Szentjóbi
na Kufsteině v říjnu 1795 a Aszalay v Štyrském Hradci v roce 1796./¹⁵²

27. července. Naše loď spustila kotvu u Ásványe. Bylo to blízko Rábu
a rábský luteránský kněz byl kdysi domácím učitelem u dětí Sušovského.
Sušovský ho chtěl vidět a dovědět se od něho nějaké novinky. Domluvil se
tedy s Bastendorfem a penězi přiměl lodníka, aby zalhal, že není vítr, a on
tak mohl jít s Bastendorfem k Fábrimu./¹⁵³

Stará hostinská se vyptávala Szlávyho, co jsme zač a kam cestujeme. Už
dlouho neviděla tak příjemné lidi. Žena slyšela zprávu, že na Budíně před
pěti lety srazili sedmi lidem hlavy. My jsme jejich druhové. Nyní nás vedou
z vězení domů. Za půl hodiny se kolem nás seběhla celá vesnice. Lidé nám
přinášeli ovoce, tvaroh a chleba. Fiorella a Chipault viděli, co pro nás zna-
mená být v Uhrách a ne mezi Čechy nebo Rakušany.

28. července. – V Komárně zverboval Lohrmiller jednoho zběhlého ku-
peckého učedníka, aby se dal na vojnu. Radost jsem z toho ale měl hlavně
já, neboť jsem měl už tenkrát vymyšleno, co vzkážu potom Nini/¹⁵⁴ do Pešti.
– Na noc v Almási.

29. července. – Vacov. Požádal jsem Fiorellu, Chipaulta a naše důstojní-
ky i mé druhy, aby se mnou zašli do biskupského chrámu. V Uhrách není
nad něj krásnějšího./¹⁵⁵

„Co si myslíte, pane? Chtít ukazovat něco takovým lidem, co už viděli
Francii a Itálii? Co už by tak mohlo být pro ně v Uhrách velkolepé?“

„Pane plukovníku,“ – řekl Fiorella, „máte sice pravdu, ale pravda nebývá
pokaždé stejná. Jen si, pane, srovnajte sebe, který jste vyrostl v rodině paříž-
ského učenice, s těmito šesti Maďary. Monsieur le Grec/¹⁵⁶ (tak říkal Sušov-
skému, protože našim jménům se nebyli schopni naučit) zná maďarsky, la-
tinsky, německy, slovensky, francouzsky. A vy, pane, umíte jenom francouzsky
a několik slov italsky, ačkoliv jste tam pobýval. Sušovský ovládá uherské zá-
kony, uherské a římské dějiny, a vy, pane, kromě své vojenské profese, nic.“

Mě nazýval Monsieur le Savant./¹⁵⁷ Vypověděl o mně celou litanii a vy-
jmenoval pak všechno, co o každém z nás věděl. Každý národ má něco, co
si zasluhuje úcty. A ani my neznáme všechno.

Když jsme vkročili na prostranství před kostelem, řekl Chipault, že to, co vidí, je krásné a velkolepé. Jenom ty sloupy jsou jako trpaslíci.

„Pane“ – pravil jsem, „říkejte si, co chcete. Jen takovéhle věci nikdy ne. Prozrazujete tím o sobě, že se v architektuře vůbec nevyznáte. Nic nemá tak vyměřené proporce jako právě tyto sloupy.“

Naplnění obdivem jsme vyšli z kostela. Urazili jsme už kousek cesty, když nás Chipault zavolal zpět:

„Měl jste, pane, pravdu. Ty sloupy jsou dobré.“

„Ano, pane. Protože na proporce sloupu se nikdy nemůžeme dívat u jeho paty.“

30. července. – Ráno jsme opustili Vacov.

„Ach, pane Kazinczy“ – řekl Hirgeist, „všechny naše radosti vymyslela ta vaše hanebně chytrá hlava. Prosím vás, vymyslete něco i teď, abych mohl spařit svého otce.“

„Chtěl jsem vás tím, pane, překvapit.“ Odpověděl jsem. „Plán je hotov. Jestliže váš otec žije a není nemocen a je-li v Pešti, pak ho uvidíte.“

„Jaký je to plán?“

„To vám, drahý příteli, neřeknu.“

Přirazili jsme k Markétinu ostrovu a onen novopečení vojáček se vydal do města. Chipault mě požádal, abych mu zařídil povolení vykoupat se v Dunaji. Bastendorf k tomu nebyl ochoten. Ten bláznivý člověk chce přeplavat Dunaj jediné proto, aby si měli lidé v Pešti a na Budíně o čem povídat. „A když se vykoupou i já a zaručím se za něj?“ Pak to bylo možné.

Chipault a já jsme byli v Dunaji, Hirgeist se vedle nás procházel po břehu.

„Ale pane Kazinczy, zdalipak uvidím svého otce?“

„Cožpak jste, pane, kromě slabosti na prsou, na niž si naříkáte, ještě i slepý? Jen se podívejte, co se děje tam u vody?“

Starý Hirgeist/¹⁵⁸ vystoupil z fiakru a kráčel pěšky před oběma koňmi.

„To že by byl můj otec? Zavolejte na něj!“

„Pane, koho tu hledáte?“ – zavolal jsem.

„Nikoho.“

„Lžete, pane. Hledáte Ference, vidíte?“

„Ano.“

„On je na břehu, já ve vodě. Ale sem, pane, nechoďte bez Nini. Přiveďte ji s sebou a opatřete také člun. Tady totiž žádný není.“

Za půl hodiny se Hirgeist vrátil se svou dcerou. Sešli jsme se na břehu. Z kdysi rozkošného dvanáctiletého dítěte se stala ta nejspanilejší dívka. Vystupovala z člunu proměněna v sedmnáctiletou pannu, pravou Venuši Ana-

dyomene. Objala svého bratra. Rozhlédla se a rozběhla se ke mně. Všechny nás sestersky políbila.

„Pro dnešek už dost, drahá Nini“ - řekl jsem. „Teď jděte. Zítرا ráno budete v Kerepesi. Vy pak, milý pane Hirgeiste, mi sežeňte schematismus na tento rok, abych viděl, kdo všechno za těch pět let umřel a kdo postoupil výš.“

Seděli jsme u oběda, když se od velícího generála, kam byl poslán, vrátil Lohrmiller se zprávou, že Chipault a my jsme vypravováni do Mukačeva, Fiorella do Petrovaradína.

„Mě do Petrovaradína? Na tureckou hranici? Čeká tě odporná služba! Jen co se dostanu domů, však já vás naučím! V Turině jsem kapituloval jen proto, abych se nenechal přivést do Uher! Byl bych tuto blaženou zemi a Maďary nepoznal. Ale cožpak si lze takto zahrávat se zákony národů? Styďte se, pánové, že sloužíte pod tak podlou vládou.“ Říkal to s francouzskou ohnivostí, vyrazuje přitom strašlivě hlásku r.

Ubohý člověk! Nevěděl, co jsem věděl já. Naši důstojníci nám dali přeci tajný rozkaz, kde stálo, že Fiorella má být považován za vojenského zajatce - proto mu byl ponechán jeho meč a hůlka - ale ve skutečnosti je tajně státním vězňem! Čtenář mi to asi sotva uvěří. Ale mohu ho ujistit, že sám jsem ten rozkaz četl.

Za hodinu zavolali generála a Lohrmillera. Odcházel a popořadě nás líbal, ale také při tom klel, protože jeho vůz se v Kremži nevešel na loď. „Francouzský generál a na žebříňáku?“ - otázal se zlostně.

Navečer jsme se museli vydat na cestu i my. Celá Pešť a Budín se tam seběhla koňmo i na vozech. Byly tam pro nás i povozy od vozatajstva. Fiorella stále šlapal podél vozu a já kráčel zavěšen do Chipaulta. Suřovský v tmavomodrém plášti, který nesl ještě stopy skvrn od Auberta, se styděl za to, že je vězeň a velmi zkroušeně postával před panstvem a dámami z Pešti a Budína. Otočil se doleva a zavolal na své druhy, když spatřil, jak Fiorella nakloněný na stranu a třímající v levici stříbrnou šavli, natahuje pravici s dlouhou španělkou a míří směrem k nám. Pochopil, že místní panstvo a dámy se od nás odtahují a s odporem se vůči nim obrátil zády a vykročil ke mně a Chipaultovi a políbil nás.

„Sbohem, drazí přátelé!“

„Sbohem, generále! Ať vám nebesa požehnají.“

Když mě líbal, mlasklo to tak, že to uslyšeli až na hradě.

„Pane bratře“ - řekl Suřovský, „tento polibek vám může uškodit.“

„Ať uškodí. Stojí za to nebezpečí.“

Panstvo na nás hledělo v uctivém tichu. V jedné bryčce bez střechy se děl uprostřed dvou dam jeden pán. Sám řídil koně. U jeho kola stál náhodou právě Laczkovics se svou tlustou tváří šlechtice z Alföldu.

„Ferenci“ – povídá, – „přikáž tomu Němci, ať nás vezme hatvanskou bránou./¹⁵⁹ Ať aspoň uvidím otcovský dům.“

To řekl Laci jen proto, aby kolemstojící věděli, že když připomíná hatvanskou ulici, musí jít o Laczkovicse.

„Ale Laci, tenhle Němec nepojede kudy mu přikážu já, ale kudy mu to přikázali jiní.“

„Pravda, pravda“ – pravil Laci. „Jen aby nejel kolem šibenice.“

Těm slovům se přihlízející dali do takového smíchu, že ty dvě dámy div nespady z bryčky. Viděly, že tito nešťastníci nejsou jako Suľovský.

Když jsme se rozjeli, byl můj povoz čtvrtý v řadě. Tu náhle vyjel proti nám generál W. (snad Wimpfen). Pozdravil první vozy a mému kočímu nařídil:

„Stát! – Pánové, se zvláštním potěšením jsme se doslechli, že jste po celé dlouhé cestě z Kufsteina nezavdali pánům důstojníkům z eskorty ani jednou důvod ke stížnostem. Nedejte se mýlit okolností, že jste se vrátili do své vlasti a nebuďte nevděční k panovníkově milosti. Za dva týdny bude podepsán mír a vy budete volní. Bůh s vámi.“

V Sorokváru zastihl Fiorellu rozkaz, že ho propouštějí na svobodu. Z novin vím, že ho Napoleon poslal do Itálie, ale ne s vojenským posláním.

31. července.– Zábava v Kerepesi. Přišel Hirgeist a jeho andělsky krásná dcera a odešli od nás až druhý den. O Nini ale níže. Oběd v Gödöllő. Nocleh v Bagu.

Když jsme sestoupili z našich povozů, vytratil jsem se z kruhu ostatních. Vydal jsem se rovnou k farářovi.

„Pane, neznám vás ani jménem, ale jste kněz, a tak jste poslem míru. Dejte, pane, zapřáhnout a rozjeďte se rovnou do Aszódu k paní baronce Podmaniczkové/¹⁶⁰ a oznamte jí, že já, Ferenc Kazinczy, se vracím nyní z Kufsteina a jedu do Mukačeva. Prahnu po zprávách o mé matce, sourozencích a známých.“

Pan farář Poroszkay, pozdější vacovský kanovník, se vydal na cestu. Vyjel s velkou chutí.

U večere jsem na jeho odjezd docela zapomněl. Když tu se farář objevil a s ním dva sloužící s tokajským, ménešským a šampaňským, šunkou, uzeným jazykem a ovocem. Paní baronka žádala, abychom zítra nevyjížděli dříve než před pátou. Přijede nám naproti na bagskou hráz.

Na hrázi v Bagu jsme zahlédli dva siváky. Příjžděla paní baronka a její dcera, která je dnes hraběnkou Wartenslebenovou. Vyprávěla, že jeden Kazinczy je zasnouben s baronkou Eszter Hellenbachovou, která je krásná, dobrá, velmi vzdělaná, bohatá a velmi mladá. Ten, s nímž si vyměnila snubní prstýnek, je István Kazinczy, syn Andrásův./¹⁶¹ Říkala, že Tereza/¹⁶² žije, že žije i hrabě Lajos Török,¹⁶³ ale že ho zprostilí úřadu – kvůli zednářství. Chipault se hodnou chvílí nemohl uklidnit. Takovou dámu jsem viděl naposledy v Paříži, vykřikoval stále a bolestně.

2. srpna. – Obědvali jsme v Hatvanu, nocovali jsme v Jászberény. Mladý advokát László Kecskés, který si mě nechal vyvolat od oběda, mi sdělil, že Göncz jede do Ruszky a že mám napsat pár řádek své sestře, provdané za Józsefa Kraynika./¹⁶⁴ Vezme je s sebou do náprsní tašky. Tam jsme se bavili ještě i 3. srpna.

4. srpna. – Do Jászapáti. **5. srpna** Erdótelek. Tady jsme zažili pěkný výjev. Ubytovali nás v selských usedlostech. Viděli jsme, že místní farář poskytl nocleh našim důstojníkům. Ten dobrý člověk, když zjistil, že do jeho vesnice přijíždějí důstojníci, jim vyšel v ústrety a požádal Bastendorfa, aby se u něj ve třech navečeřeli a zůstali na noc. Důstojník se omlouval, že kněz nerozumí jeho řeči a on zase řeči kněze, a tak by s ním jen mlčky seděl. Raději ať si vybere někoho z nás. Kdo mu bude sympatický, toho ať si s sebou vezme. Šli jsme já, Hirgeist a Smetanovič jen proto, abychom se dověděli nějaké novinky.

Už jsme byli na ulici, když farář povídá:

„Pánové, jste mými hosty, ale dovolte, abych se vás zeptal na vaše jména. Cože? Opravdu Kazinczy?“

A vrhl se mi kolem krku a líbal mě. Popošli jsme mlčky dál. Zase se mi vrhl kolem krku a políbil mě. Ten dobrý člověk se jmenoval György Kószeghy a byl svobodným zednářem. To jsem však nevěděl.

Když jsme došli do jeho domu, zavolal na svou hospodyni:

„Uvařte, prosím, něco dobrého k večeři, co jen spíž dá. Nemohu mít milejší hosty.“ – Hirgeist a Smetanovič nedokázali pochopit, jak takový kněz může být i dobrým člověkem. Jako by kněz a Němec nemohli být lidmi.

6. srpna. – Szihalom. Na noc v Keresztesi.

7. srpna. – Odpočinek v Keresztesi. – **8. Kőröm.**

9. srpna. – V Szerencsi jsem se sešel s Pálem Batthou a Antalem Józsou, manželem dcery Pétera Kazinczyho./¹⁶⁵

10. srpna. – V poledne jsme dorazili do Tokaje. Lidé z městečka se seběhli, aby nás viděli. Domy byly přeplněné. Nocovali jsme poblíž radnice. Podplukovník Avisani, o němž všichni věděli, že je u tajné policie, vzkázal

Bastendorfovi, aby se ještě téhož dne vydal na cestu. Suľovský a já jsme prý ze zemplínské župy a obává se scén. – Bastendorf mu vzkázal, že nás provází od 1. července, zná nás a za každého z nás ručí.

Při obědě jsme požádali přihlížející, aby nás nechali o samotě, že mohou přijít zase odpoledne. Rozešli se.

Seděli jsme u stolu, když tu se otevřely dveře a do místnosti vstoupila jakási žena. Uklonila se, přikročila blíž a zastavila se. Vše beze slov. Pohněvaně jsem se ozval:

„To od vás není hezké. Žádali jsme, abyste nás nechali v klidu poobědovat a vy si nedáte pokoj ani při jídle!“

Žena se mi vrhla s pláčem kolem krku.

„Panebože, Klári! To jsi ty?“

Byla to paní Krayniková, moje sestra se svou dcerkou Terkou a synem Lojzíkem. Ten měl na sobě můj kabát.

K večeru si vyšel Chipault do ulic v krátkém oděvu a malém klobouku. Každý pohyb tohoto muže nasvědčoval tomu, že je tu cizincem. Avisani na něho zavolal z okna:

„Kdo jste?“

On mu odpověděl s francouzským přízvukem.

Avisani: „Počkejte!“

Vyšel ven opásaný kordem.

„Kdo jste, pane?“

„Jsem francouzský plukovník.“

„Račte jít se mnou.“ – Dal si zavolat dolů Bastendorfa.

„Hle, pane, tady vám vedu vašeho zajatce, který se volně procházel po ulicích a oznamuji vám, že pokud zítra ráno nevyrazíte na cestu, pošlu štafetu se svou stížností.“

Bastendorf se omlouval, že já a Laczkovics užíváme dávidlo a on že se nemůže vydat na cestu dříve než pozítří. Ujistil ho, že nikdo neuprchne. Ještě té noci poslal Avisani svou stížnost. V noci přišli moji bratři József a Miklós./¹⁶⁶

Z Tokaje jsme vyrazili 12. srpna. Avisani vyjel kočárem do Rakamazu, aby viděl, jak odjíždíme a jsme-li všichni. – Chudák Chipault! Neměl pokoje. Když ho Avisani dovedl nazpátek, neodvážil se vyjít na ulici, ale plížil se ve stínu domů. Služky z kuchyně vylily ven špinavou vodu z chodby a Chipault byl politý od hlavy k patě. Ještě ho slyším, jak žalostným hlasem běduje. Stoupal po schodech a rozpřahoval ruce, aby splašky, kterými byl polit, jeho šaty ještě více nepotřísnily. Ten na Tokaj nikdy nezapomene.

V poledne jsme byli už v Kótaji. Paní Ibrányiová nás požádala, abychom se u ní ubytovali. Ale Suľovský nechtěl. Nadarmo jsem mu vysvětloval, že ta paní je sestrou mého švagra Kraynika a že její dům je vlastně hostinec. Neodtahujeme se od ní. Žena nás ještě jednou a potřetí pozvala. Nakonec prosili Suľovského i naši důstojníci, a tak jsme šli. Suľovskému se zalíbila ta počestná žena a nakonec jsme tam zůstali na noc.

13. srpna. – V Kótaji.

14. srpna. – Za svítání dorazil do Kótaje matčin čeledín na mém koni, který se jmenoval Mufti. Kdysi mi ho, ještě jako hříbátko, přivezl s klisnou z Bělehradu jeden voják. Matka čekala v Bogdányi. Sem ho poslala proto, aby vyzvěděl, kde jsme. Odpověděl jsem, že ještě před polednem jí políbím ruku.

15. srpna. – Spali jsme v Karászu a já cestoval v jednom kočáře s matkou a bratrem Józsefem.

16., 17., 18. srpna. – Moje matka se ubytovala v domě berehovského rady a prvního podžupana pana László Lónyaiho. Tři dny mě hostila z jeho zásob, protože ani rada, ani jeho žena s dětmi nebyli doma.

19. srpna. – Nocovali jsme v Csarodě.

20. srpna. – V Csarodě jsem se rozloučil s matkou. – Na noc jsme dojeli do Berehova.

21. srpna. – V Berehově jsem požil léky. Lidé se sešli na jarmark a když se dozvěděli, kdo jsme, tlačili se všichni k nám a přinášeli dárky: košíky hrušek, švestek, ořechů, vařené nebo pečené kukuřice.

„Co je to za národ, tihle Maďaři?“ – zeptal se Chipault. – „Vždyť je to voyage de triomphe!¹⁶⁷ Až se vrátím do Paříže, budu vyprávět, jak nás přijímali tady a jak jsme v Rakousku, Čechách, Salcburku a Bavorsku nedostali nic než polibek.“

Seděli jsme u večere, když vstoupil župní komisař.

„Urozený pan rada podžupan pány pozdravuje a lituje, že nemá to štěstí uvítat je ve svém domě. A tak si je dovoluje uctít aspoň tokajským, chlebem, šunkou, uzeným jazykem, piškotem a sladkostmi, ovocem a dvěma živými skopci pro vojáky.“

Chipault vyvaloval oči.

„Svým pařížanům můžete povídat i tohle“ – řekl jsem mu.

K tomuto dni nalézám ve svých zápiscích dvě jména: Rékey a Barta. K své hanbě musím přiznat, že jsem zcela zapomněl jméno jednoho člověka s nádhernou duší. Jakýsi zchudlý šlechtic ke mně zdráhavě přistoupil.

„Pane, jsem chudý a mé peníze nepotřebuješ. Ale kdo ví, do jakého neštěstí se můžeš dostat. Prosím tě, vem si tyto dvě zlatky“ – a vtiskl mi do rukou šest dvacetníků. Políbil jsem toho člověka.

„Pane“ – řekl jsem, „tyto peníze nikdy neutratím. S radostí, ba dokonce s pýchou, přijímám, pane, tvoji almužnu. Dej bůh, abych ti to mohl splatit, až mě pustí na svobodu.“

Nejsem hoden dobra. Nevím, zda to byl Rékey či Barta. A za ten krásný čin jsem nikdy nepoděkoval. Dnes (27. srpna 1828) jsem ve svých papírech připadl na tenhle záznam, neměl jsem je dlouho v rukou.

23. srpna. – Kolem poledne jsme dorazili do Gátu. Je to poslední zastávka před Mukačevem. Hostinský pokojík byl špinavý a úzký. Dny a noci byly ale pěkné. Ustlali jsme si venku na trávě. Francouzský plukovník chtěl spát uvnitř a Bastendorf mu nebránil.

24. srpna. – Hörde jel napřed do Mukačeva oznámit, že přijedeme následujícího dne.

25. srpna. – Za svítání nás vzburcoval jeden voják z eskorty. Chipault uprchl.

„Sem s mou pistolí. Já se za ním prostrhám“ – vykřikl Bastendorf. Žádali jsme ho, ať se upokojí. Chipault nemá pas. Nemá už žádné peníze a nezná jazyk a zdejší poměry. Přes Tisu se nedostane a my vyšleme kurýry na všechny strany. Ještě dnes ho tu bude mít zpátky.

Pan major Frietsch z Mukačeva poslal dvanáct vojáků, aby nás bez meškání přivedli. Dorazili jsme tam v noci kolem půlnoci. Od Gátu až po Mukačevo žhnulo nebe plamennou září a nás mrazilo. „Accepto augurium!“¹⁶⁸ – zvolal jsem. Ale s hrůzou jsem viděl před sebou tu díru, kam nás zavřou. Bylo to, jako by nás vedli na popraviště.